

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1403

מסכת מנחות צ"א - צ"ז ♦ מכשירין ב', ז' - ג', א'

בס"ד, כ"ה ניסן תשפ"ו

השבוע בגליון

- ♦ מצה נפוחה שהתערבה בחבילת מצות
- ♦ היכן יש למקם את חנוכית בית הכנסת
- ♦ טעם הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת
- ♦ בתי כנסת במזרח של ירושלים
- ♦ עדותו של ה"חתם סופר"

- ♦ חינוך הקטן למצווה על ידי עבירה
- ♦ יסוד גדול בדיני חינוך
- ♦ "מצה נפוחה" - מהי בכלל? - הפולמוס, ההוכחה, הדחיה וההכרעה
- ♦ שתי אפשרויות לתפיחת המצה

♦ אפשרות שלישית לתפיחת המצה

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

חן של מלים

מכתב למערכת:

חברים יקרים ב"מאורות הדף היומי", שלום.
לפני זמן מה, שוחחתי עם ידיד טוב, ניסיתי להסביר לו את חשיבות הלימוד, ואת הכח הסגולי העצום שיש לכל מילה שיהודי מוציא מפיו.
לאחר זמן מה, הזדמנה לידי התמונה הזו, הראתי לו אותה, והוא הפטיר: תמונה אחת שווה יותר מאלף מילים אני שולח גם לכם את התמונה הזו, תמונה של מצבה מבית הקברות בפתח תקווה.

"הערת המערכת: טוטשנו את שמו של הנפטר, כדי להמנע מפגיעה בכבודו.

פ"נ

הנפטר הראשון בב"ה קה"ה איש ישר ב"ר אורי'ן הישיש

מפינסק

איש גלמוד שעלה לארץ יחד עם בני עירו שהתיישבו במושבתנו והתבטא בעשרה ימים לפני פטירתו בהיותו בריא ושלם ואמר שהוא לא היה מתנגד להיות הראשון בב"ה קה"ה

והנפטר הראשון בב"ה קה"ה ונלב"ע ביום י"ט תשרי תרמ"ט

תנצב"ה

דף צג/א הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן

חינוך הקטן למצווה על ידי עבירה

מתני: "הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן".

חרש שוטה וקטן שהביאו קרבן, אינם סומכים עליו את ידיהם טרם שחיתתו, כפי שמצווים יתר בעלי הקרבנות לעשות.

מניין יש לקטן קרבן? יש להניח, כי הלומד המגיע למשנה זו, יעצור משטף לימודו וישאל את עצמו, האם הלכה זו אינה עקרה? וכי מניין להם לחרש ולשוטה ולקטן קרבנות משל עצמם? תינח החרש והשוטה, יתכן שהקדישו קרבנות טרם שטינום, אך הקטן הלזה, מניין לו קרבן - הוא אינו חייב בקרבנות, כפי שאינו חייב בכל מצוות התורה, ואף אם רוצה להפריש קרבן אינו רשאי (נדה מה/ב).

האחרונים טרחו רבות לנסות לאתר מקרה שבו קטן מביא קרבן. ב"תוספות חדשים" (על המשניות) כתב, כי כמבואר במשנה לעיל, הירוש קרבן צריך לקיים בו מצוות סמיכה. מעתה, יתכן שקטן ירש קרבן מאביו. הרש"ש מעלה אפשרות שמדובר בקטן שהצטרע, שאביו רשאי להביא קרבן מצורע עבורו (נדרים לה/ב) [ועיין בספר "תורת הקודש" להגר"מ אילן זצ"ל ח"א סימן נ"ה מה שדן בדבריו].

ואילו בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה קט"ו) מעלה אפשרות מעניינת תוך כדי חידוש דין גדול. הוא כותב, כי יתכן מקרה שקטן יהא בעל קרבן, בילד שמלאו לו שתים עשרה שנים, שנדריו חלים, ולהלכה הוא רשאי להפריש קרבנות מדאורייתא (עיין נזיר כט/ב וברמב"ם הל' נדרים פרק י"א הל' ד'). מעתה, משנתנו הכותבת שקטנים פטורים מסמיכה, עוסקת בילד בן שתים עשרה שנים שנדר קרבן.

הקטן יסמוך, אף על פי שהדבר אסור: ה"מנחת חינוך" ממשיך וכותב, כי אמנם קטן פטור מסמיכה, אך בכל זאת הוא יסמוך את ידיו על ראש הקרבן משום שאביו יורה לו לעשות כן, שהרי אביו מחוייב לחנכו לתורה ולמצוות. החידוש הגדול הטמון בדבריו הוא, כי הרי סמיכה שאינה מן החובה, אסור לעשותה, משום שהיא "עבודה בקדשים", ויש להבין כיצד יתכן שמטעמי "חינוך" האב יורה לבנו לעבור איסור כדי לחנכו למצווה?

יסוד גדול בדיני חינוך: ה"מנחת חינוך" מסביר, כי יסוד גדול בדיני חינוך למדנו מבעלי התוספות (פסחים פח/א ד"ה "שה לבית מ"מ"), והוא: איסור הנובע מחמת קטנותו של הקטן, אינו מונע את האב לחנכו במצווה. שהנה, כידוע, רק מי שנמנה על קרבן פסח לפני שחיתתו רשאי לאוכלו, ואילו קטן אינו יכול להתמנות על הקרבן [למ"ד "שה לבית אבות" לאו דאורייתא] ואף על פי כן, כותבים בעלי התוספות, אביו מאכילו בקרבן פסח משום מצוות חינוך. הרי לנו, כי מצווה שאין אפשרות לחנך בה את הקטן ללא איסור, יש לחנכו בה עם האיסור!

ה"מנחת חינוך" (עיין "מנחת חינוך" סוף מצווה ז) מדגיש, כי לא ניתן כאן היתר גורף לעבור על איסורים כדי לחנך את הקטן למצוות, ורק איסורים שמקורם בקטנותו של הקטן, כגון מניעתו

לעילוי נשמת

הר"ד זרח פלוק ז"ל ב"ר מרדכי ז"ל

נלב"ע כ"ח בניסן תשי"ט תנצב"ה

הנוצח ע"י בנו ידידנו הר"ד אברהם פלוק ומשפ' שיחיו - ת"א

נר ה' נשמת אדם

מסמיכת הקרבן הנובעת מקטנותו, אי מיינו על קרבן הפסח עקב גילו הצעיר, נדחים מפני מצוות שמוטל על אביו לחנכו בהן (ע"ע "אבי עזרי" הל' קרבן פסח פ"ה הל' ז' אות ב').

על עצם רעיונו של ה"מנחת חינוך", שמשנתנו עוסקת בקטן שהגיע לגיל י"ב ונדר להביא קרבן, מעיר הגר"ש בירנבוים זצ"ל, חתנו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, בספרו שו"ת "רחש לבב" (סימן מ"ב), כי באפשרות זו טמונה תמיהה קשה. שהנה, נדריו של ילד שמלאו לו שנים עשרה שנים חלים, משום שהוא כבר נחשב בן דעת ביחס לנדרים. ואילו בסוגייתנו נאמר, כי קטן אינו סומך משום שאין לו דעת... לכאורה, קטן שיש בו דעת לנדור ולהבין את נדריו, יש בו גם די דעת כדי לסמוך.

דף צד/א כיון דאפי לה נפחה

"מצה נפוחה" - מהי בכלל? - הפולמוס, ההוכחה, הדחיה וההכרעה

חידוש הלכתי, שלא היה פוסק חשוב אשר לא התייחס אליו, נפסק על ידי המהרי"ל ואחריו על ידי הרמ"א ("שולחן ערוך" או"ח סימן תס"א סעיף ה'): **"מצה נפוחה באמציעתה אסורה"** (עיין "חק יעקב" ס"ק ט').

רבים מפוסקי הדורות לא הסכימו עם חידוש זה. הט"ז העיד, כי חותנו ורבו, הלא הוא הב"ח, דן רבות בהלכה זו, אך "כל ימיו לא אסר דבר זה" (עיין "מגן אברהם" שם ס"ק י"ג). כך גם מסופר על חכמי וונציה שמעולם לא הבינו, הלמאי יש לאסור מצה נפוחה ("חק יעקב" שם).

לחם הפנים, שהיה מצה, תפח גם כן: אחת התמיהות נוכח פסק הלכה זה, עולה מסוגייתנו. בגמרתנו מבואר, כי כאשר רדו בבית המקדש את לחם הפנים מן התנור, לא החזירוהו לתבנית שבה השתמשו כדי להכין את הבצק, משום שבמהלך האפיה נפחו של הבצק גדל - "כיון דאפי לה נפחה" - ולפיכך היה צורך להניחו בתבנית גדולה יותר. הרי לנו, כי לחם הפנים, שלא היה חמץ, אלא **מצה**, התנפח במהלך אפייתו ולא היה בכך כל פגם.

תמיהה זו הועלתה גם על ידי רבי משה בן זכות, הרמ"ז (שו"ת סימן נ"ב), אשר חלק על הלכה זו באומרו: "ועוד ראייה ברורה מדגרסינן במנחות... כיון דאפי לה נפחה... אם כן עינינו הרואות דלחם הפנים היה נפוח", ולפיכך הוא פסק, כי במצה נפוחה אין פסול כל עיקר.

שתי אפשרויות לתפיחת המצה: אחד הפוסקים שהתאמץ ליישב את שיטת המהרי"ל, הוא רבי שמואל אבוהב, הדין בתמיהה חריפה זו בספרו שו"ת "דבר שמואל" (סימן רל"ד וסימן שע"ד). זאת למודעי, כי מצה נפוחה תיתכן בשני אופנים. פעמים שהבצק נחלק לשניים במהלך האפיה, ובין שני חלקיו נוצר חלל, ופעמים שהבצק כולו מתנפח באופן אחיד (עיין ב"ח ו"משנה ברורה" ס"ק ל"ג). מעתה, אומר המהר"ש אבוהב, גמרתנו עוסקת במצת לחם הפנים שהתנפחה, אך לא נחלקה לשני חלקים, ומצה זו אכן מותרת. ואילו המהרי"ל התייחס באיסורו למצה שנחלקה לשני חלקים, והוא אסרה מפני שיש לחשוש שעל ידי כך היא עלולה להחמיץ.

אפשרות שלישית לתפיחת המצה: אכן, זוהי גם שיטתו של המהר"ם מלובלין, שמצה שהתנפחה מותרת, ומצה שנחלקה לשניים אסורה. ברם, הט"ז ("מגן אברהם" ס"ק י"ג) חולק וסובר כי מצה בעלת חלל מותרת, וגם מצה שהתנפחה מותרת, ורק **מצה שהתנפחה כהר**, ניפוח שאינו אחיד, אסורה מחמת החשש שמא החמיצה באותו מקום שבו התנפחה, אך התנפחות אחידה היא תופעה טבעית שאינה מעוררת חשש לחימוץ (עיין פרי מגדים במשבצות זהב ס"ק ו', ועיין "שערי תשובה" בסוף הסימן). לפי דבריו, גמרתנו עוסקת במצה שהתנפחה באופן טבעי, והמהרי"ל התייחס למצה שהתנפחה בחלקה בלבד.

רבני בית מדרשנו דנו רבות בסברה זו, ותמיהה רבתי עלתה בליבם. שהנה, הקושיה על המהרי"ל מבוססת על גמרתנו המספרת, כי לחם הפנים תפח ומדוע המהרי"ל פסל מצה נפוחה. אלא, שיש לברר, מניין לנו שכונת הגמרא שהמצה התנפחה לגובה, שמא כוונתה שהיא התרחבה לצדדים. ואף מסתבר שזוהי כוונתה, שכן, הגמרא אומרת שלאחר האפיה לא היה ניתן להחזיר את הלחם לתבניתו הראשונה, מאחר שהתנפחה. הרי אם הוא לא התנפח לרוחב, אלא לגובה, מה קושי יש בהכנסתו לאותה תבנית שבה היה? על כרחך, שכונת הגמרא היא שהוא התנפח לרוחב, ושוב אין כל תמיהה ושאלה על המהרי"ל.

אכן, ה"שערי תשובה" (ס"ק ה') מצטט קושיה זו בתוך משא ומתן ארוך שהוא מנהל בנושא, אך הוא חותם את דבריו, כי מהר"ש אבוהב הבין כי כוונת גמרתנו, שהמצה התנפחה לכל צדדיה. כדי להבין את הדברים, ניתן להסתייע בדברי הרמ"ז (שם), אשר גם מדבריו עולה, כי לחם הפנים התנפח לגובה רב כל כך, עד שהיה צורך להניחו בתבנית בעלת דפנות גבוהות יותר, שהרי לחם הפנים היה רך, וללא תמיכה ראויה, עיצובו הייחודי היה עלול להתעוות.

למעשה, מנהג ישראל מזה דורות רבים, לאסור מצה נפוחה על כל אופניה, הן מצה שהתנפחה באופן אחיד, והן מצה שנחלקה לרוחבה (מג"א וחק יעקב שם, משנ"ב ס"ק ל"ג). ברם, היו שביקשו

אני חושב, שיש חשיבות בפרסום התמונה הזו. אתם מדברנים כל העת ללמוד תורה. הנה דוגמא מה רב כוחם של מילים. ברית כרותה לשפתיים. לאחר הסתבוננים במצבה הזו ומבינים את הערך הסגולי העצום של המילים שהאדם מוציא מפיו, ניתן רק לנסות לשער, מה רבה זכותו של יהודי שבכל יום לומד תורה בפיו, מה רבים הם המשפטים הנצברים לזכותו לעולם הבא.

שיהיה לכם הרבה הצלחה

נ.ו

★ ★ ★

ומעיני לעניין באותו עניין.

אחד מבניו של הרב דוד דב טיריהווי זצ"ל שמע ממנו מעשה מעניין ביותר. על כחן של מילים, שאינן חוזרות ריקם.

אביו היה יליד וינא. הוא ספג את כל תלאתיה של מלחמת העולם השנייה, בה איבד את הוריו, אחיו, אשתו ובנו. ליל סדר אחד הוא ערך בגיטו, בליל הסדר שלאחריו הוא שהה במחנה עבודה, את ליל הסדר השלישי הוא ערך ליד המשרפות, ואת ליל הסדר הרביעי הוא ערך פעמיים. יום אחר יום, על עץ גבוה במעבה היער. אבל זה כבר סיפור אחר.

עד סוף ימיו היה משתוקק ללמוד תורה. בנו מספר כי הוא זכה ללמוד את הש"ס שתי פעמים ומחצה באמצעות "קול הדף", ופעמים רבות היה לומד את הדף שלש וארבע פעמים באותו יום.

ומכאן לסיפורנו - סיפורו של הרב דוד דב אייזיק ז"ל:

בכל חג סוכות היינו נוהגים, אני וחברי הילדים, להכנס לסוכתו של שכננו, יהודי בשם "ברסלואר", שהיה חוזר ושונה בכל שנה את המעשה שאירע עמו.

השכן ברסלואר היה עוזר ללמוד בבחרותו בעיר בראד, ומידי פעם היה מסייע בעבודות המטבח לרבנית קלוגר ע"ה, אשת הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, שנפטר בשנת ה'תרכ"ט, וכיהן כרבה של בראד במשך כחמישים שנה.

בערב שבת אחד אי אפשר היה להשיג דגים בכל העיר. בידעו את הקפדתו של הרב לאכול דגים בשבת קודש, הוא טרח ונדד בין הכפרים הסמוכים, ולבסוף עלה בידו לרכוש דגים. בליל שבת קודש, כאשר הגישו את הדגים לשולחן, נודע הדבר לגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, והוא בירכו: "זאלסט לייבן הונדרעט יאר" - שתחיה מאה שנה.

לאחר תקופה נודע לבחור ברסלואר, שהצדיק הקדוש ר' מאיר'ל מפרימשלאן מבקר בסביבות בראד. הוא השתוקק לראות את פניו, ומחמת עניותו הוא הלך רגלי למקום שהותו, המתין יומיים עד שעלה בידו להכנס, והנה, אך פתח את הדלת, הביט בו ר' מאיר'ל ואמר לו "זאג נאר דער בראדר רב, האט דיר צי זעטע הונדרעט יאר, מאיר'ל איז מסכים" - תגיד לי, הרב של בראד הבטיח לך מאה שנה? מאיר'ל מסכים. והבחור התעלף מהתרגשות כן מידי שנה הוא היה חוזר על סיפורו בחג הסוכות, ולאחר שנים ארוכות, כאשר מידעו היה שיש מופלג, הילך עדיין בכוחות עצמו בבריאות ובצלילות. מול הבית שלנו היה מוסך ראשי של מכוניות "דירנ", המוסך הגדול ביותר במדינה, בו ביצעו ניסויים במכוניות. בהיותו בן תשעים ושש, הוא נדרס על ידי מכונית זוהרת, אך הוא נפל בין הגלגלים ולא אירע לו מאומה.

בגיל תשעים ושמונה הוא חלה קשות. שני פרופסורים מומחים בדקו אותו ואמרו לאשתו, שעליה להתכונן לקראת הבאות. נותרו לו שבועיים לחיות. הוא שמע את דבריהם מחד משכבו, התיישב על המיטה וקרא בקול: "גם אם יתנו לי שלושים אלף שילינג אני לא אוותר על השנתיים שנותרו לי".

כל ימי חייו לא אשכח את מוצאי שבת קודש בחורף, בתקופת חנוכה. גב' ברסלואר נכנסה

לבינתו רוטטת מבכי, ושחה: "איך האב שטרק מורא" - אני נורא מפחדת, כי הלילה הוא נהיה בן מאה שנה.
באותו לילה הוא נפטר.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף צג/ב ידו ולא יד שלוחו

קודם יקריב גופו

ערל אינו רשאי להכנס לעזרה, לפיכך, הוא משלח את קורבנותיו על ידי שליח (פסחים כב/א). ומאחר שלמדנו שהשליח אינו סומך על ראש הקרבן שהביא בשליחות הבעלים, נמצא קרבנו של הערל קרב ללא סמיכה.

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל, זהו שאמרה תורה (ויקרא א/ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן". המקריב מגופו לקרבן, היינו: המקיים את מצוות ברית מילה [ראה זוהר ח"א צ"ג], אזי "אל פתח אוהל מועד יקריב אותו", יהא רשאי להקריב את קרבנו בעצמו, ללא צורך להזדקק לשליח, ואז גם יוכל לקיים, "וסמך ידו על ראש העולה..." ("עלים לתרופה", שסא).

דף צג/ב למעוטי עבד

עדיין בגלות

לפני כמאה שנה היתה העבדות נפוצה ברחבי תוניסיה. צידי נפשות היו יוצאים למחוזות השחורים וחוטפים גברים ונשים על מנת למכורם כעבדים.

יום אחד עבר רבי שאול הכהן, רבה של גירבה, בשוק העיר, ושמע כרוז בשם המלך: כל מי שברשותו עבד או שפחה - ישלחם לחופשי! כל מי שיעסוק בסחר עבדים - יענש בחומרה רבה!

- מה אירע, שאל את הסובבים אותו.

- **האומות** הנאורות, הסבירו לו, החליטו לבטל את העבדות. רוח החופש נושבת בעולם. בשומעו זאת - החלו דמעות זולגות מעיניו, עד אשר התייפח בכבי מר.

- **האם** לרב יש עבדים או שפחות? תמהו סובביו.

פנה אליהם הרב ואמר:

- **מי** הם העבדים הללו? צאצאי כנען אשר נתקלל בעבדות, משך אלפי שנים רבצה עליהם קללה זו, עד אשר האיר ה' את לב הממלכות להוציאם לחופשי.

ואילו אנו, התייפח, בני מלכים, נתונים לבוז ולקלס, למרמס והשפלה, זה אלפיים שנה, ועדיין הננו במצב זה ומדוע? "מי נתן למשיחה יעקב וישראל לבוזים?" - "הלוא ה' זו חטאנו לו!" (אש דת, בשם נחלת צבי מג).

דף צו/א לחם פנים שיהו לו פנים

הלחם כמראה

נאמר במשנתנו: "לחם פנים - שיהו לו פנים". הסביר האדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, כי כל אחד ראה בלחם הפנים את בבואתו. אם ניגש אל המצווה מתוך התלהבות וחום של קדושה, הרגיש את הלחם חם כביום אפיייתו. אם לא, לא ראה אלא צונן.

זהו שאמרו חז"ל (ויקרא רבא ל"ב) שהמגדף טען כי לחם הפנים היה ישן וצונן.

אכן, זה הלחם אשר היה לפניו... (ליקוטי יצחק צ"ב).

להעמיד מנהג זה, במצות שהיו נפוצות בארצות המזרח, שהיו עבות מאד, אך לא במצות הדקיקות (ש"ת "דבר שמואל" שם, "שערי תשובה" ס"ק ו' ומשנ"ב ס"ק ל"ה).

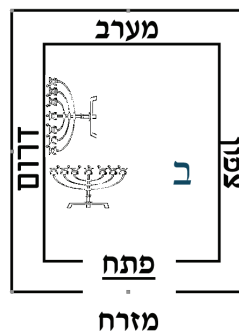
ניקוב המצות: אכן, ה"ערוך השולחן" (סימן תס"א סעיף י"ב) מעיד: "מימינו לא אסרנו מחמת נפוחה", כי הניפוח במצות הדקות נודע דרך כלל "מפני מיעוט הדקירות או מפני חוזק האש" (ה"משנה ברורה" הביא דעה זו בשם "יש מהאחרונים" ולא כתב הכרעה בנידון. ועיין פסקי תשובות כאן). אמנם, הטעם לכך שמנקבים את הבצק סמוך לאפיייתו הוא גם מפני חששות אלו.

מצה נפוחה שהתערבה בחבילת מצות: נידון נוסף קיים בפוסקים, אם מצה נפוחה שהתערבה בחבילת מצות, אוסרת את כל החבילה וכן את הכלים החמים שבאו במגע עם המצה הנפוחה. ה"משנה ברורה" (שם) כותב: "ונראה, שעל כל פנים בשישים יש להקל, ובפרט ברקיקין דקים כמו המצות שלנו, אפילו מי שירצה להחמיר, על כל פנים, אין להחמיר בתערובות".

דף צח/ב מזרח ומערב היו מונחין

היכן יש למקם את חנוכית בית הכנסת

מנהג ישראל, שיסודו בתקופת הראשונים, להדליק את נרות החנוכה גם בבית הכנסת ("שולחן ערוך" או"ח סימן תרע"א סעיף ז), זאת, מלבד הנרות שמצווה על כל איש להדליק בביתו. בנוגע למיקומה המדויק של החנוכיה בבית הכנסת, קיימים מספר נידונים מעניינים, והפוסקים ביקשו לקבוע את הכרעתם על פי סוגייתנו העוסקת באופן מיקום מנורת הזהב בבית המקדש.

מנורת בית המקדש:

שפתח ההיכל היה הנכנס. הכל מסכימים אלעזר בן רבי שמעון קרוב לצד דרום א' באיור, ואילו רבי מערב במקביל לקיר כתב בעל "תרומת תרע"א אות ז' ד"ה ומצווה מו/ב), עלינו לקבוע כדעת רבי, שקני המנורה היו מסודרים לאורך הקיר הדרומי של ההיכל, וכן כתב רש"י (במדבר ח/ב). ברם, הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ג הל' י"ב) והסמ"ג (עשין קס"ג) כתבו להלכה כדעת רבי אלעזר בן רבי שמעון, ומפרשי הרמב"ם דנו בדבר. כדי לדעת אם יש לקשר בין מיקומה של מנורת המקדש לחנוכית בית הכנסת, שומה עלינו לבדוק מה טעם נהגו להדליק חנוכיה בבית הכנסת.

טעם הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת: ה"בית יוסף" (שם) כותב, כי הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת נועדה עבור האורחים שאין באפשרותם לקיים את המצווה, כפי שתקנו לקדש בליל שבת בבית הכנסת בעבור האורחים ("שולחן ערוך" או"ח סימן רס"ט). ה"כל בו" (סימן מ"ח) כתב טעם נוסף, כי ההדלקה בבית הכנסת נועדה לפרסם את הנס בפי כל ולסדר את הברכות בפיות הקהל. ואילו הריב"ש (ש"ת סימן קי"א) כתב, כי מנהג ותיקין זה הוא משום פירסומא ניסא, מאחר שלא היתה אפשרות לקיים את המצווה כתקנה, בפתח הבית, משום חשש מן הערלים שהתנכלו להם. **טעם נוסף כתב ה"כל בו", כי בית הכנסת הוא מקדש מעט, והדלקת נרות החנוכה בבית הכנסת, היא מעין זכר למקדש.**

להלכה, כתב הטור (או"ח סימן תרע"א) בשם הסמ"ק (סימן ר"פ), וכן ה"שולחן ערוך", כי יש למקם את החנוכיה בצד דרום של בית הכנסת, כשם שהיה במקדש. עם זאת, אנו מוצאים כי קהילות מסוימות נהגו להדליק את החנוכיה בצפון בית הכנסת ("דרכי משה" שם), ויש להבין מה ראו על ככה.

העדפת צד שמאל על פני צד דרום: הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל (ש"ת "בצל החכמה" ח"ב סימן נ') מבאר באופן נאה את השינוי שרבני אותן קהילות ראו לנכון לכוון במיקום המנורה. שהנה, במערבה של ארץ ישראל, ארון הקודש ממוקם במזרח בית הכנסת ופתח בית הכנסת הוא בצד מערב. נמצא, שלעולם אין אפשרות למקם את החנוכיה באופן זהה למיקום המנורה בבית המקדש. שכן, בבית המקדש המנורה עמדה בצד דרום והיתה לשמאלו של הנכנס, ואילו בבית הכנסת, אם ממוקמת בצד דרום, היא בימינו של הנכנס. מעתה, היו קהילות שהעדיפו למקם את המנורה בצד שמאל של הכניסה לבית הכנסת, אף על פי שצד זה הוא צפון.

בתי כנסת במזרח של ירושלים: לאור האמור, מוסיף בעל "בצל החכמה", כי בתי כנסת הבנויים במזרח של ירושלים, אינם רשאים להניח את המנורה בצד צפון לכל הדעות, שהרי צדדיו של בית

כנסת זה זהים לחלוטין לצדדי המקדש - הפתח במזרח וצד דרום הוא בצד שמאל של הנכנס [עיינין שם עוד שדן לגבי בתי כנסת שארון הקודש שלהם בצד צפון או בצד דרום]. להלכה נקטו הפוסקים (ישולחן ערוך" שם), כי בכל בתי הכנסיות שבעולם, יש להניח את החנוכיה בכותל דרום.

היש להותיר מרווח בין החנוכיה לבין קיר בית הכנסת: נידון נוסף, מעניין לא פחות, אנו מוצאים לגבי המרווח שיש להותיר בין המנורה לבין קיר בית הכנסת.

עדותו של ה"חתם סופר": ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת או"ח ח"א סימן קפ"ו) כותב: "בכל קהלות גדולות שעברתי, שהיה יסודותם בהררי קודש על ידי גאוני קדמאי, ראיתי שהמנורה עומדת בדרום בית הכנסת והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש". לדעתו, אסור לוותר בשום אופן, על כך שהנר הסמוך לארון הקודש יודלק ראשונה. והנה, מאחר שהמדליק מתחיל בנר הימני, נמצא, שאם יעמוד כשפניו לדרום, הוא ידליק תחילה את הנר הסמוך לפתח בית הכנסת. לפיכך, עליו לעמוד בין הקיר הדרומי לבין החנוכיה, ואז, צד ימינו הוא הצד הסמוך לארון הקודש. על הקפדה זו, להדליק תחילה את הנר הסמוך לארון הקודש, למד ה"חתם סופר" מבית המקדש שבו הדליקו תחילה את הנר הסמוך לארון הברית (עיינין "משנה ברורה" סימן תרע"א ס"ק מ"ג, שהביא את דברי החת"ס ללא חולק).

ברם, מדברי ה"בית יוסף" (שם) שכתב, כי יש לקבוע את החנוכיה בכותל, למדו האחרונים, כי לדעתו, מדליק הנרות אינו עומד בין הכותל לבין המנורה, ואכן הוא מדליק תחילה את הנר הימני, הסמוך לפתח, למרות שאינו סמוך לארון הקודש (שו"ת "דברי ישראל" סימן רי"א, ושו"ת "בצל החכמה" שם. וראה מאסף "תל תלפיות" שנת תרצ"א, חוברת ל"ח מכתב ז', שם האריך הגרי"ש יונגרייז להוכיח שגם בבית המקדש היתה המנורה צמודה לכותל ההיכל, ושלא כדברי ה"חתם סופר", והובאו דבריו ב"ליקוטי הערות" שעל שו"ת חתם סופר). בעל "בצל החכמה" כותב, כי יתכן שדברי ה"חתם סופר" נסובים על בתי כנסיות שבהם החנוכיה קרובה לארון הקודש, או אז יש להקפיד להדליק את הנר הסמוך אליו. אולם, אם המנורה אינה קרובה אליו, אין צורך להקפיד על כך (ועיינין בשו"ת "שבט סופר" סימן כ"ד).

דף צ/ב מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ומראין בו לחם

מלחם הפנים - למן

עולי הרגלים, זכו לחזות במחזה מרהיב. היו מגביהים לפנייהם את שולחן לחם הפנים, ומראים להם כי שבוע לאחר אפייתו, היה הלחם חם וטרי כמו לחם שאפייתו הסתיימה זה עתה.

מאחר שהיו עוד ניסים רבים במקדש, ראוי להבין, מדוע דווקא נס זה נבחר כמייצג.

בנדוד אבותינו במדבר, בכל יום ירד להם מן מן השמים. מדוע בכל יום? וכי אין די בפעם בשבוע או פעם בשנה? שני טעמים בדבר. האחד, כדי שיהיו סמוכים על שולחנו של הקב"ה מידי יום, והטעם השני, כדי שיהא מאכלם חם (יומא עו/א).

הצגת לחם הפנים לפני העם כולו, היה בה כדי להוכיח שהמן ירד לאבותינו בכל יום כדי שיהיו סמוכים על שולחנו של אדון עולם, שכן, לחם הפנים הוכיח, שהוא נשאר חם וטרי גם אחרי שבוע ואין צורך באפיית לחם טרי בכל יום...

לפיכך הגביהו את השולחן ועליו לחם הפנים ואמרו "ראו חיבתכם לפני המקום" - בתקופת ירידת המן, שעל ידי כך הקב"ה ביקש שעם ישראל ישאו אליו את עיניהם ("מעינה של תורה", אמור, בשם "אמרי צבי").

מתחילים. מהתחלה.

גלאור לרונטוב

ותן חלקנו. דרך חדשה ללימוד שלך

לא בכל יום אפשר לצאת למסע חדש, מההתחלה. בימים אלו סיימו אלפי לומדי "ותן חלקנו" מחזור לימוד יומיומי של 12 שנים! ו...החלו את סבב לימוד הש"ס, יחד עם קטעי גמרא, הלכה והגות חדשים. זוהי ההזדמנות שלך לקבוע 'עיתים לתורה'; לומדים כמה דקות חוזכים בסיפוק רוחני עצום!

חודש ראשון התנסות חינם

קבע עיתים ללימוד < עכשיו > 3029 *

לעילוי נשמת הר"ר **מיכאל ארדן** ז"ל ב"ר משה אלתר ז"ל נלב"ע כ"ד בניסן תשל"ב **תנצב"ה** הונצח ע"י המשפחה שיחיו

